

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра терапії, фармакології, клінічної діагностики та хімії

«Затверджую»
Завідувач кафедри
(Л.Г. Улько)
« 05 » 2020 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
(СИЛАБУС)**

ПП 1.3 Клінічна діагностика хвороб тварин

Спеціальність: 212 Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза

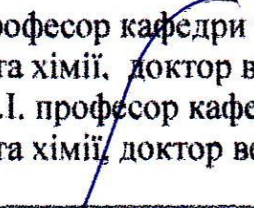
Освітня програма: Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза

Факультет: Ветеринарна медицина

Суми 2020 – 2021 навчальний рік

Робоча програма з дисципліни «Клінічна діагностика хвороб тварин» для студентів другого магістерського рівня степеня вищої освіти «Магістр» зі спеціальностей 212 «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза» за спеціальністю 212 «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза»

Розробники:

Скляр О.І. професор кафедри терапії, фармакології, клінічної діагностики та хімії, доктор ветеринарних наук,
Шкромада О.І. професор кафедри терапії, фармакології, клінічної діагностики та хімії, доктор ветеринарних наук, професор

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри терапії, фармакології, клінічної діагностики та хімії.

Протокол від "3" травня 2020 року № 14

Завідувач кафедри

Л.Г. Улько

Погоджено:

Гарант освітньої програми

Фотіна Т.І

Декан факультету

О.Л. Нечипоренко

Методист відділу якості освіти,
Ліцензування та акредитації

Зареєстровано в електронній базі: дата: 06.07 2020 р.

СНАУ, 2020 рік

О.І.Скляр, О.І. Шкромада, 2020 рік

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів –3	Галузь знань: 21 Ветеринарна медицина	Нормативна	
Модулів – 2	Спеціальність: 212 <u>Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза</u>	Рік підготовки:	
Змістових модулів: 2		2020-2021-й	
		Курс 2	
		Семестр	
Загальна кількість годин - 90		4	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – самостійної роботи студента -	Освітній ступінь Магістр	Лекції	
		__16__ год.	__ год.
		Практичні, семінарські	
		__ год.	__ год.
		Лабораторні	
		__30__ год.	-
		Самостійна робота	
		__44__ год.	__ год.
Вид контролю:			
залік			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить -51,1/48,9%

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: Навчальної дисципліни «Клінічна діагностика хвороб тварин» оволодіння студентами теоретичними знаннями у сфері ветеринарної гігієни та санітарії на всіх етапах виробництва. Здобути практичні навички клінічного, лабораторного та інструментального методу дослідження тварин. Навчилися аналізувати виявлені симптоми та ознаки, що є основними шляхами розпізнавання хвороби. Також здійснювати державний ветеринарно-санітарний контроль на виробництві.

Завдання: навчитися використовувати загальні клінічні та спеціальні методи дослідження тварин.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Клінічна діагностика хвороб тварин» студент повинен:

знати: мету та завдання клінічної діагностики; загальні та спеціальні методи дослідження сільськогосподарських тварин; схему клінічного дослідження тварин; схему і методи дослідження серцево-судинної системи, системи дихання. Визначення поведінки, конституції, будови тіла; мати теоретичні знання для дослідження : органів нервової системи (черепа та хребта, ліквору), органів сечової системи (нирок, сечового міхура, сечоводів, уретри), системи травлення, системи крові та обміну речовин; мати теоретичні знання і методики для її дослідження.

вміти: визначати симптоми, синдроми захворювання тварин, прогноз і діагноз; застосування спеціальні та загальні методи клінічного дослідження при обстеженні тварин згідно схеми клінічного дослідження; визначати серцевий поштовх, пульс, артеріальний і венозний тиск, пороки серця, аритмії, серцеві і поза серцеві шуми, пункти найкращої чутливості клапанів серця, визначати у хворої тварини комплекс симптомів при серцево-судинній недостатності (ціаноз слизових оболонок і шкіри, задишка, набряки); вміти визначати ознаки міокардиту, перикардиту, ендокардиту, міокардіофіброзу, міокардіосклерозу, користування електрокардіографом і розшифровувати отриману електрокардіограму. Визначати межі і місце розташування органів шлунково-кишкового тракту (шлунку, рубця, сітки, книжки і сичуга жуйних, кишечника, печінки, досліджувати функціональні можливості органів, підрахувати кількість скорочення рубця, дослідження вмісту рубця і сичуга жуйних, дослідити акт дефекації, ректальне дослідження, зовнішню пальпацію кишечника; при дослідженні нервової системи використовувати огляд, пальпацію черепа та хребта, дослідження вісцеро-сенсорного рефлексу, визначати роботу вегетативної нервової системи, болі і місце їх походження, розлади в поведінці тварин; при дослідженні сечової системи застосовувати огляд, пальпацію, катетеризацію, проводити лабораторні дослідження сечі фізичні і біохімічні; вміти користуватися обладнанням (центрифуга, мікроскоп, колориметр, рефрактометр) та приладами (стетоскоп, фонендоскоп, молоточок з плесиметром, зівники) для дослідження тварин; брати кров у тварині досліджувати фізичні і біохімічні властивості крові.

3. Програма навчальної дисципліни

Оновлений варіант ОП знаходиться на апробації та розглянутий на засіданні кафедри Протокол №14 від 05. 2020р..

Змістовний модуль 1. Загальна клінічна діагностика

Тема 1. Поняття про клінічну діагностику, Історія розвитку клінічної діагностики. Методи клінічного дослідження. Огляд, пальпація, перкусія, аускультация. Спеціальні методи дослідження. Лабораторні методи дослідження.

Тема 2. Дослідження загального стану тварини. Схема клінічного дослідження. Історія хвороби. Попереднє знайомство з хворою твариною. Визначення габітусу. Дослідження волосяного покриву, шкіри, слизових оболонок, лімфатичних вузлів, гарячки, патологічні зміни шкіри.

Тема 3 . Етапи розпізнавання хвороби. Симптом, синдром хвороби. Діагноз. Види діагнозу. Основні принципи побудови діагнозу. Субклінічний перебіг хвороби та її особливість. Прогноз хвороби.

Змістовний Модуль 2. Дослідження окремих органів та систем

Тема 2.11 Основні методи дослідження серця. Огляд, аускультация, пальпація, перкусія ділянки серця

Тема 2.2 Спеціальні методи дослідження серця. УЗД. Рентгенографія

Тема 2.3 Дослідження верхніх дихальних шляхів. Дослідження носа, носових ходів, гортані, трахеї.

Тема 2.4 Загально-клінічні методи дослідження грудної клітки. Огляд, пальпація, перкусія, аускультация легень

Тема 2.5 Спеціальні методи дослідження легень

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	ін	с.р
1	2	8		15		4
Модуль 1. Загальна діагностика						
Тема 1.1. Методи клінічного дослідження тварин		2		2		2
Тема 1.2. Дослідження загального стану тварин.		2		4		4
Тема 1.3. Симптоми і синдроми хвороб. Діагноз. Прогноз.		2		2		6
Разом за змістовим модулем 1		6		8		12
Модуль 2 Дослідження органів та систем						
Тема 2.1. Основні методи дослідження серця аускультация серця		2		8		8
Тема 2.2 Електрокардіографія серця		2		2		4
Тема 2.5. Значення, методи дослідження дихальної системи Дослідження верхніх дихальних шляхів і грудної клітки		2		6		6
Тема 2.6. Аускультация легень Дослідження системи крові		2		4		8
Тема 2.7. Синдроми захворювання дихальної системи		2		2		6
Разом за змістовим модулем 2		10		22		32
Усього годин	90	16		30		44

5. Теми та план лекційних занять

№ п/п	Назва теми та план	Кількість годин
Модуль 1		
1	Тема 1. Загальна діагностика. Поняття про клінічну діагностику. План : Мета та завдання. Методи клінічного дослідження	2
2	Тема 2. Дослідження загального стану тварини План: Схема клінічного дослідження. Попереднє знайомство з хворою твариною. Визначення габітусу.	2
3	Тема 3. Етапи розпізнавання хвороби. План: Симптоми і синдроми хвороб. Діагноз. Прогноз. Історія хвороби	2
	Всього за 1 модуль	6
Модуль 2.		
4	Тема 4. Основні методи дослідження серця. Шуми серця. План. Огляд, пальпація, перкусія, аускультация.	2
5	Тема 5. Електрокардіографія серця План: Електрокардіографія. Ультразвукове дослідження.	2
6	Тема 6. Дослідження верхніх дихальних шляхів і грудної клітки. План. Огляд, пальпація, перкусія грудної клітки.	2
7	Тема 7. Аускультация легень План. Фізіологічне та патологічне дихання..	2
8	Тема 8. Основні синдроми при ураженні враженні органів дихання.	2
	Всього за 2 модуль	10
Разом :		16

6. Теми лабораторних занять

№№ п/п	Назва теми	Кількість годин
<i>Модуль 1: Загальна діагностика</i>		
1.	Тема 1: Вивчити техніку безпеки при роботі з тваринами. План. Вивчити правила дослідження тварин. Огляд, пальпація, перкусія, аускультация.	2
2.	Тема 2. Дослідження загального стану. План. Габітус. Дослідження волосяного покриву. Дослідження пера у птахів.	2
3.	Тема 3. Дослідження волосяного покриву. Шкіри її похідних та підшкірної клітковини. План. Дослідження волосяного покриву. Шкіри її похідних та підшкірної клітковини.	2
4.	Тема 4 Основні шляхи розпізнавання хвороби. Симптом, синдром, діагноз, прогноз	2
	Всього за 1 модуль	8
<i>Модуль 2: Дослідження серцево-судинної, дихальної системи та системи крові</i>		
5	Тема 2.1. Основні методи дослідження серця. План. Огляд, пальпація, перкусія, аускультация.	2
6	Тема. Аускультация серця План. Тони серця, шуми серця	2
7	Тема. Дослідження периферичних судин План Дослідження артерій, вен.	2
8	Тема 2.2. Спеціальні методи дослідження серця. План. Електрокардіографія, ультразвукове дослідження.	2
9	Тема. Основні Синдроми серцево-судинної недостатності	2
10	Тема :Дослідження дихальної системи План. Дослідження дихальних рухів, кашлю, тип дихання.	2
11	Тема. Дослідження переднього відділу дихальних шляхів План Дослідження носа , носових,пазух Дослідження гортані, трахеї	2
12	Тема 7. Дослідження грудної клітки План. Огляд, пальпація, перкусія грудної клітки.	2

13	Тема 8. Аускультация легень План. Фізіологічні дихальні шуми	2
14	Тема: Патологічне дихання План . Амфоричне дихання, жорстке везикулярне дихання, хрипи, шум легеневої фістули	2
15	Тема. Основні синдроми при ураженні органів дихання. План. Синдром розширення легень Синдром нагромадження рідини, синдром інфільтративного ущільнення легень.	2
	Всього за 2 модуль	22
РАЗОМ:		30

7. Самостійна робота

№ п/п	Назва теми та перелік питань	Кількість годин
1.	Тема 1. Загальна діагностика Термометрія та її значення у ветеринарній діагностиці. Гарячки. Особливості дослідження дрібних домашніх тварин: попереднє знайомство, дослідження загального стану. Дослідження птиці. Анамнез. Аналіз змісту і годівлі птиці. Загальне дослідження птиці	20
2.	Тема 2. Дослідження серцево-судинної системи Анатомічні особливості серцево-судинної системи у тварин. Фази роботи серця. Спеціальні методи дослідження серцево-судинної системи. Лабораторні методи діагностики хвороб серця. Основні синдроми серцево-судинної недостатності	12
3.	Тема 3. Дослідження дихальної системи Додаткові методи дослідження дихальної системи. Лабораторні методи діагностики хвороб дихальної системи (дослідження крові, плевральної рідини і мокротиння). Основні синдроми при ураженні органів	12

	дихання. Дослідження окремих систем у дрібних тварин (серцево-судинної системи та органів дихання)	
	Разом:	44

8. Методи навчання

1. Методи навчання за джерелом знань:

1.1. *Словесні*: розповідь, пояснення, робота з книгою (читання, виписування, конспектування, виготовлення таблиць, опорних конспектів тощо).

1.2. *Наочні*: демонстрація, ілюстрація, спостереження.

1.3. *Практичні*: лабораторний метод, практична робота.

2. Методи навчання за характером логіки пізнання.

2.1. *Аналітичний*

2.2. *Індуктивний метод*

2.3. *Дедуктивний метод*

3. Методи навчання за характером та рівнем самостійної розумової діяльності студентів.

3.1. *Частково-пошуковий (евристичний)*

3.2. *Дослідницький*

4. **Активні методи навчання** - використання технічних засобів навчання, екскурсії, групові дослідження, самооцінка знань, використання навчальних та контролюючих тестів, використання опорних конспектів лекцій.

5. **Інтерактивні технології навчання** - використання мультимедійних технологій.

9. Методи контролю

1. Рейтинговий контроль за 100-бальною шкалою оцінювання ЄКТС

2. Проведення проміжного контролю протягом семестру (проміжна атестація)

3. Полікритеріальна оцінка поточної роботи студентів:

- рівень знань, продемонстрований на практичних, лабораторних та семінарських заняттях;
- активність під час обговорення питань, що винесені на заняття;
- результати виконання та захисту лабораторних робіт;
- самостійне опрацювання теми в цілому чи окремих питань;
- результати тестування;
- письмові завдання при проведенні контрольних робіт;

10. Розподіл балів, які отримують студенти (залік)

Поточне тестування та самостійна робота					С Р С	Разом за модулі та СРС	Ате- ста- ція	Су- ма
Змістовий модуль 1 - 35 балів			Змістовий модуль 2 -35 балів					
T1	T2	T3	T4	T5	15	85 (70+15)	15	100
15	10	10	25	10				

12 Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
69-74	D	задовільно	
60-68	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

1. Скляр О.І., Шкромада О.І. Дослідження нервової системи у сільськогосподарських тварин Суми 2016 36 с.
2. Скляр О.І., Шкромада О.І. Дослідження периферичних судин у сільськогосподарських тварин Суми 2016 25 с.
3. Скляр О.І., Шкромада О.І. Загальна діагностика Суми 2015 36с.
4. Скляр О.І., Шкромада О.І. Дослідження дихальної системи тварин. Суми 2017 36 с.

14. Рекомендована література

Базова:

1. Амосова К.М. Клінічна кардіологія. – Т.1. – К.: Здоров'я, 1997. – 704 с.
2. Ветеринарна клінічна біохімія / [Левченко В.І., Влізло В.В., Кондрахін І.П. та ін.]. – Біла Церква, 2002. – 400 с.
3. Ветеринарна клінічна біохімія / [М.І. Карташов, О.П. Тимошенко, Д.В. Кібкало та ін.]; за ред. М.І. Карташова та О.П. Тимошенко. – Харків: Еспада, 2010. – 400 с.
4. Виноградова Т.А. Клиническая пульмонология. – Гродно: ГрГМУ, 2011. – 192 с.
5. Внутренние болезни животных / [Г.Г. Щербаков, А.В. Коробов, Б.М. Анохин и др.]; под общ. ред. Г.Г. Щербакова, А.В.Коробова. – СПб.: Лань, 2002. – 736 с.
6. Внутрішні незаразні хвороби тварин: Підручник. — 2-ге вид., доп. / [М.О. Судаков, М. І. Цвіліховський, В. І. Береза та ін.]; за ред. М.О. Судакова. — К.: Мета, 2002. — 352 с.
7. Внутрішні хвороби тварин / [Левченко В.І., Кондрахін І.П., Влізло В.В. та ін.]; за ред. В.І. Левченка. – Біла Церква, 2001. – Ч. 2. – 544 с.
8. Внутрішні хвороби тварин / [Левченко В.І., Кондрахін І.П., Влізло В.В. та ін.]; за ред. В.І. Левченка. – Біла Церква, 2012. – Ч. 1. – 528 с.
9. Волков В.С., Базанов Г.А. Фармакотерапия и стандарты лечения заболеваний сердечно-сосудистой системы: Руководство для врачей. М.: ООО «Московское информационное агентство», 2010. – 360 с.
10. Диагноз при сердечно-сосудистых заболеваниях. Формулировка, классификации: практическое руководство / Под ред. И.Н. Денисова, С.Г. Гороховой. - М.: ГЕОТАР-Медиа, 2008. – 96 с.
11. Диагностическая техника в ветеринарии / [Ионов П.С., Беляков И.М., Уша Б.В. и др.]. – Москва: Колос, 1979. – 223 с.
12. Дослідження крові тварин та клінічна інтерпретація отриманих результатів. Методичні рекомендації / [Левченко В.І., Соколюк В.М.,

- Безух В.М. та ін.]. – Біла Церква, 2002. – 56 с.
13. Дослідження сечі. Методичні рекомендації / [Левченко В.І., Тишківський М.Я., Сахнюк В.В. та ін.]. – Біла Церква, 2005. – 74 с.
 14. Зубдинов Ю.И. Азбука ЭКГ / Ю.И. Зубдинов.- Изд.3-е.- Ростов на Дону изд-во «Феникс», 2003. – 160 с.
 15. Кармалиев Р.С. Внутренние болезни собак, кошек и домашней птицы: учебное пособие / Р.С. Кармалиев. – Уральск, 2005. – 149 с.
 16. Клиническая диагностика с рентгенологией [Воронин Е.С., Сноз Г.В., Васильев М.Ф. и др.]. – М.: Колос, 2006. – 509 с.
 17. Клінічна діагностика внутрішніх хвороб тварин / [В.І. Левченко, В.В. Влізло, І.П. Кондрахін та ін.]; за ред. В.І. Левченка. – Біла Церква, 2004. – 608 с.
 18. Клінічна діагностика хвороб тварин / [В.І. Левченко, М.О. Судаков, Й.Л. Мельник та ін.]; за ред. В.І. Левченка. – К.: Урожай, 1995. – 368 с.
 19. Основы кардиологии. Принципы и практика (2-е издание) / под ред. проф. Клива Розендорфа – Львов: Медицина свиту, 2007. – 1060 с.
 20. Практикум з клінічної діагностики хвороб тварин до лабораторних занять і самостійної роботи студентів ОКР «Бакалавр» на пряму підготовки 6.110101 «Ветеринарна медицина» / [Н.І. Сусллова, П.П. Антоненко, П.М. Склярів та ін.]// Дніпропетровський державний аграрний університет, кафедра клінічної діагностики та внутрішніх хвороб тварин – Дніпропетровськ : Видавництво ДДАУ, 2013. – 274 с.
 21. Рациональная фармакотерапия заболеваний органов дыхания: Руководство для практикующих врачей. /А.Г. Чучалин, С.Н. Авдеев, В.В. Архипов, С.Л. Бабак и др. – М.: Литтерра, 2004. – 350 с.
 22. Антоненко П.П. Лікарські рослини у тваринництві; навч. посібник / Н.І. Сусллова, В.О. Постоєнко (та ін.)Херсон Олді –Плюс,2014,424с.
 23. Локес. П.І. Лікарські рослини. Підручник / П.І. Локес, І.С. Постоєнко. Полтава : Довкілля.-К., 2010.- 264 с.
 24. Локес П.І. основи ветеринарної рецептури та технології лікарських форм : навч. посібник./ П.П. Шехтахін, Т.П. Локес – Крупка , Н.С Канівець – Поктава, ФОП Товаров С.В. 2014.-152 с.
 25. Євушенко М.Д. Марютін Ф.М., Туренко В.П. тв. ін.,Фіто – фармакологія /підручник М. Д. Євтушенко, Ф. М. Мартін, В.П., В.П. Туренко.Вища освіта,-К.,2004.-432с.

Допоміжна:

26. Закон України «Про ветеринарну медицину» / Постанова Верховної Ради України №2499-ХІІ від 25.06.92 // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 36. – С. 531 (із змінами і доповненнями).

27. Антоненко П.П. Фітотерапія у тваринництві: профілактика хвороб, зміцнення імунітету, підвищення продуктивності / П.П. Антоненко: монографія.- Дніпропетровськ : ІМА – прес, 2010.- 260с.
28. Козачок В.С. Клінічне дослідження екзотичних тварин: Навчальний посібник / В.С. Козачок, О.О. Скиба, М.І. Цвіліховський. – К.: Арістей, 2010. – 252 с.
29. Коваленко Л.И. Методы терапевтической помощи животным. Краткий справочник / Л.И. Коваленко. – К.: Урожай, 1991. – 208 с.: ил.
30. Кондрахин И.П. Диагностика и терапия внутренних болезней животных / И. Кондрахин, В. Левченко. – Москва: Аквариум-Принт, 2005. – 830с.: ил.
31. Коробов А.В. Методологические основы к порядку клинического обследования больного животного. Учебное пособие (монография) / Коробов А.В., Щербаков Г.Г., Паршин П.А. – Москва: Аквариум-Принт, 2008. – 64 с.: ил.
32. Круглова Ю.С. Морфологические исследования крови у различных видов животных (клиническая гематология): методические указания / Круглова Ю.С., Коробов А.В. – М.: ФГОУ ВПО МГАВМиБ, 2009. – 48 с.
33. Ленец И.А. Диагностика незаразных болезней животных с применением вычислительной техники / Ленец И.А. – Москва, 1989. – 360
34. Локес П.І. Дослідження калу у собак і кішок. Методичні вказівки / Локес П.І., Курман А.Ф., Кірдан С.В. – Полтава, 2002. – 42 с.
35. Локес П.І. Дослідження сечі у собак і кішок. Методичні вказівки / Локес П.І., Курман А.Ф. – Полтава, 2002. – 50 с.
36. Любина А.Я. Программированное пособие по методам клинических лабораторных исследований / Любина А.Я., Спектор И.С., Катасонова Т.В. – Москва, 1971. – 208 с.
37. Мазуркевич А.Й. Патологія тварин / Мазуркевич А.Й., Тарасевич В.Л., Ключі Дж. – К.: Вища школа, 2000. – 352 с.
38. Мартин М. Руководство по электрокардиологии мелких домашних животных / Мартин М.; пер. с англ. Суворов О.В.; под ред. Зориной А.И. – Москва: ООО «АКВАРИУМ ПРИНТ», 2005. – 144 с.
39. Методичні вказівки щодо використання біохімічних досліджень біологічного матеріалу у державних лабораторіях ветеринарної медицини при діагностиці захворювань інфекційної патології / Ю.М. Новожицька, Д.П. Кучерюк, О.В. Голубець; Мін. агр. політики України, Держ. деп. вет. мед. України. – Київ, 2000. – 85 с.
40. Антоненко П.П. Профілактичне застосування препарату природного

- походження «Фітопанку» в тваринництві. Метод. реком. / П.П.Антоненко .- Дніпропетровськ : ІМА- прес 2008.- 20 с.
41. Антоненко П.П. Застосування препаратів природного походження «Фітохолу» і «Гастроциду» для профілактиці незаразних хвороб тварин і птиці. . Метод. реком. / П.П.Антоненко .- Дніпропетровськ : ІМА- прес 2008.- 20 с.
42. Лабораторне дослідження крові тварин та інтерпретація його результатів. Методичний посібник / [Левченко В.І., Головаха В.І., Сахнюк В.І та ін.]. За ред. В.І. Левченка і В.М. Безуха. – Біла Церква, 2015. – 136 с.
43. Методы ветеринарной клинической лабораторной диагностики: справочник / [Кондрахин И.П, Архипов А.В., Левченко В.И. и др.]; под ред. проф. И.П. Кондрахина. – Москва: Колос, 2004. – 520 с.
44. Методы клинического обследования больного животного. Учебно-методическое пособие / [Кумков В.Т., Коробов А.В., Паршин П.А. и др.]. – М.: МГАВМиБ им. К.И.Скрябина, 2005. – 39 с.
45. Муха М.С. Исследования крови у животных / Муха М.С. – Москва, 1984. – 38 с.
46. Посібник з клінічної лабораторної діагностики / [Денисюк В.Г., Ганджа І.М., Виговська Я.І. та ін.]. – К.: Здоров'я, 1992. – 296 с.
47. Практикум по внутренним болезням животных / Под общей редакцией Коробова А.В. и Щербакова Г.Г. – 2-е изд., испр. – СПб.: Лань, 2004. – 544 с.,
48. Практикум по клинической диагностике болезней животных / [Васильев М.Ф., Воронин Е.С., Дугин Г.Л. и др.]; под ред. Е.С. Воронина. – Москва: Колос, 2004. – 269 с.
49. Симонян Г.А. Ветеринарная гематология / Г.А. Симонян, Ф.Ф. Хисамутдинов. – Москва: Колос, 1995. – 255 с.
50. Синдроми найбільш поширених внутрішніх незаразних хвороб тварин. Методичні вказівки / [Цвіліховський М.І., Судаков М.О., Чумаченко В.Ю. та ін.]. – К., 2000. – 32 с.
51. Учебно-методическое указание к порядку обследования больного животного / [Коробов А.В., Денисенко В.Н. Антонов Д.Н. и др.]. – Москва: МГАВМиБ им. К.И. Скрябина, 2006. – 56 с.
52. Уша Б.В. Клиническая диагностика внутренних незаразных болезней животных / Б.В. Уша, И.М. Беляков, Р.П. Пушкарев. – Москва: Колос, 2003. – 487 с.
53. Рабинович М.И. Ветеринарна фітотерапія М.И.Рабинович, Москва 1988. 174с.
54. Лавренова Г.В. Лавренов В.К. Энциклопедия лекарственных растений / Г.В.

- Лавренова, В.К. Лавренов - Донецк: «Донеччина»,1997, Т. 1-2. - 655 с.
55. Лавренова Г.В.Фитотерапія / Г.В. Лавренова «Діамант» Золотой век, СМІО «Прес»Санкт-Петербург»,1996,т1.-480с.

Електронний ресурс

1. <http://zoolife.rv.ua>
2. <https://studfiles.net>
3. <http://tvarunu.com.ua/tsikave/130/144/>
4. <http://ukranimals.ru>
5. <http://medbib.in.ua>